

prizadeti s temi določbami sezonski delavci, pri katerih se končna odločitev lahko zavleče do tedaj, ko je sezona že končana. Tako je stavka izgubila svoj pomen in učinkovitost, z njo pa tudi strokovne organizacije, ki jim poslej pripada le pravica do razgovarjanj in posredovanj, ne da bi se mogle poslužiti uspešnejših akcij. Izredno moč je dobila z uredbo oblast, ki v razsodišču po svojem zastopniku odločuje, in je delavstvo povsem odvisno od stališča, ki ga zavzame v mezdnem sporu oblast. Najmočnejšo omejitev delovanja strokovnih organizacij pa pomeni tisti člen uredbe, ki daje politični oblasti pravico, predpisovati za določeno stroko vso mezdno skalo z značajem kolektivne pogodbe, če to zahteva polovica podjetnikov ali pa polovica delavstva tiste stroke. S tem členom je skupna delavska akcija za izboljšanje v celi industrijski stroki onemogočena. Delavske strokovne organizacije so poleg vsega omejene še na akcije v krajevnem obsegu.

Omembe vredno je še stališče, ki so ga glede uredbe zavzele strokovne organizacije. Dasi je že načrt uredbe predvideval omenjene omejitve sindikalne akcije, vendar strokovne organizacije teh določb iz nerazumljivih vzrokov niso načelno odklonile. Po izidu uredbe je objavila izčrpno kritiko uredbe krščansko socialistična „Delavska Pravica“; ostreje je polemizirala s „Slovencem“, ki je skušal pokazati uredbo kot važno pridobitev delavstva. Socialistično časopisje, predvsem sindikalno glasilo te skupine, „Delavec“, je sicer objavilo nekaj kritičnih pripomb k uredbi, vendar je določbe, ki se tičejo delovanja strokovnih organizacij, sprejelo v nadi, da bo oblast, ki je dobila z uredbo izredno moč, upoštevala upravičene delavske zahteve. V splošnem pomeni po pisanju tega časopisja uredba korak naprej, ki lahko delavstvu koristi. Deljeno mnenje je v posebni brošurici objavil bivši predsednik socialistične Strokovne komisije Leskošek, ki je uredbo kritiziral prav zaradi določb, ki omejujejo svobodo sindikalnega delovanja. Sicer pa ni bilo nikjer nobenih akcij, ki bi bile naperjene proti uredbi.

II.

Mnogo presenečenja in komentarjev, v vrstah delavstva pa mnogo razburjenja, so povzročile izpremembe, ki so se izvršile v zadnjem času v samoupravnih delavskih ustanovah. Na podlagi pooblastila v finančnem zakonu za leto 1939/40 je minister za socialno politiko razrešil člane plenuma D. Z. za Slovenijo in imenoval novo upravo skoraj izključno iz vrst najmlajše in številčno najšibkejše delavske organizacije Zveze združenih delavcev (Z. Z. D.), ki vrši v Sloveniji funkcije Jugorasa. Ta izprememba pomeni novo omejitev delokroga in vpliva strokovnih organizacij, ki so bile s to odredbo izključene od soodločanja v eni najvažnejših delavskih ustanov.

Delavskim zbornicam je določil delokrog zakon o zaščiti delavstva iz leta 1922. Po § 36 tega zakona so D. Z. „razredna predstavništva delavcev in nameščencev“ z značajem samoupravnih ustanov, ki poslujejo pod nadzorstvom ministrstva za socialno politiko. Naloga D. Z. je, dajati oblastem mnenja in predloge o vseh vprašanjih, ki se tičejo delavskih in nameščenskih interesov. Zbornice nastopajo in posredujejo v interesnih sporih med delavstvom in podjetji, v individualnih in kolektivnih pravnih sporih, vodijo statistiko in zbirajo podatke o vsem, kar je v zvezi s položajem delavcev in nameščencev. Po statutu D. Z. bi se morale volitve v plenum vršiti vsako tretje leto, ta plenum potem izvoli iz svoje srede upravni odbor. Volitve so tajne, volivni upravičenci pa so vsi delavci in nameščenci, ki so na dan razpisa volitev zavarovani pri eni izmed ustanov za zakonito zavarovanje delavcev. Glasovanje se vrši po kandidatnih listah, pravico do kandidiranja pa imajo strokovne organizacije, ki so registrirane pri D. Z.

Prve volitve so se vršile leta 1925. in so dale v delavski skupini sledeče rezultate:

Strokovna komisija (sindikati socialističnih smeri)	27 mandatov
Jugoslovanska strokovna zveza (Krščanski socialisti)	14 mandatov
Narodna strokovna zveza (Nacionalno delavstvo)	7 mandatov

V nameščenski skupini so bili mandati sporazumno razdeljeni, da je dobila S. K. 2 mandata, J. S. Z. 2 mandata in N. S. Z. 6 mandatov.

Zaradi izrednih političnih prilik je bil tej skupščini mandat podaljšan do leta 1932; pri volitvah leta 1932. pa so dobile:

S. K.	23 mandatov (del. skupina) in 2 mandata (nam. skupina)
J. S. Z.	12 " " " " 1 " " "
N. S. Z.	15 " " " " 6 " " "

Prvič je pri teh volitvah nastopila Zveza zasebnih nameščencev kot organizacija ekstremno katoliške smeri. Ta skupina je dobila pri volitvah en mandat. Ponovne volitve bi se morale vršiti leta 1936. To so zahtevale tudi delavske in nameščenske organizacije, ker razmerje v plenumu ni več ustrezalo razpoloženju in organizacijski pripadnosti delavstva. Iz vsakoletnih volitev obratnih zaupnikov je bilo razvidno, da so mnogo izgubili nacionalni sindikati na račun ostalih dveh strokovnih organizacij, medtem ko je neznatno začela pridobivati med delavstvom novo ustanovljena Z. Z. D.

Volitve pa se od leta 1932. niso več vršile, pač pa je izšlo v finančnem zakonu za leto 1937/38 pooblastilo za ministra socialne politike, da sme predpisati novo uredbo o delavskih zbornicah, do tedaj pa more podaljševati mandat dosedanjim članom plenuma. To pooblastilo je ostalo v tem letu neizrabljeno in je prišlo ponovno v finančni zakon za naslednje leto. V finančnem zakonu za leto 1939/40 je izšlo to pooblastilo že tretjič nekoliko redigirano. Minister more po tem zakonu razrešiti dosedanje uprave in skupščine delavskih zbornic brez predhodnega zaslišanja delavskih strokovnih organizacij. Podobne izpremembe sme minister odrediti tudi v drugih samoupravnih delavskih in nameščenskih ustanovah kot so Okrožni urad za zavarovanje delavcev, Javne borze dela. Reorganizacija se je takoj začela in bila skoraj povsod v državi izvedena tako, da so bili na mesta razrešenih funkcionarjev, ki so pripadala svobodnim strokovnim organizacijam, skoraj izključno imenovani člani Jugorasa.

Mnogo radikalnejši v pogledu omejitve sindikalne svobode je bil prvotni osnutek finančnega zakona za l. 1939/40, ki je predvideval sploh ukinitve svobodnih delavskih strokovnih organizacij. Ta načrt, ki naj bi še z vrsto pooblastil uvedel v Jugoslaviji avtoritarni režim, je bil po izpremembah v vladi umaknjen. Na podlagi posebnega pooblastila v tem finančnem zakonu naj bi se ustanovila enotna, totalitarna delavska organizacija, katere delokrog bi s posebno uredbo določil odgovorni minister. Ukinjene naj bi bile vse delavske kulturne in stanovske organizacije, njih premoženje pa naj bi pripadlo tej totalitarni organizaciji. Nova organizacija naj bi dobivala 50% prispevkov, ki so sicer namenjeni Delavskim zbornicam. Funkcije te organizacije bi prevzel Jugoras, v Sloveniji pa Z. Z. D.⁴

Z. Z. D. se je pojavila l. 1936. poleg J. S. Z. kot druga delavska organizacija katoliške smeri, podobno kot se je že pred tem za nameščence ustanovila Zveza zasebnih nameščencev. Nasproti krščanskemu socializmu, ki ga ima v programu

⁴ To je razvidno iz izjave funkcionarjev Z. Z. D. ob priliki fuzije z Jugorasom: „V primeru da pride do prisilne enotne delavske organizacije, bo ta organizacija decentralistična in razčlenjena po teritoriju Delavskih zbornic. Za dravsko bano-vino prevzame funkcije te organizacije Z. Z. D.“ („Slovenec“ 29. januarja 1939).

J. S. Z., zagovarja ta druga organizacija brezkompromisno katolištvo. Dočim gradi J. S. Z. na demokratični Krekovi dediščini, se Z. Z. D. ogreva v nekih pogledih za fašistično ureditev družbe in države. V januarju se je Z. Z. D. fuzionirala z Jugorasom. Pri tej priliki so predstavniki obeh organizacij poudarjali enotnost programa obeh organizacij, ki ima poudarek predvsem na negativnem odnosu do marksizma, kar dokazuje tudi sledeča izjava, ki so jo podali o priliki fuzije predstavniki slovenskega dela Jugorasa: „Ustvarjamo nov delavski narodni pokret, ki ni kopija niti fašizma v Italiji niti nacionalnega socializma v Nemčiji, ampak le zdrav odpor proti razkrajajočemu marksizmu in nesocialnemu kapitalizmu. Gradimo novo stanovsko gibanje, novo družbeno obliko.“ Kljub omejitvi proti fašizmu in nacionalnemu socializmu vzdržuje Jugoras prijateljske stike s prisilnimi nacionalno-socialističnimi in fašističnimi delavskimi organizacijami. Ker se ta organizacija ne bori samo proti marksizmu, ampak proti sindikalnim organizacijam sploh, njen boj proti „nesocialnemu kapitalizmu“ pa ni viden, je v najostrejšem nasprotju tudi z ostalimi organizacijami, ki zagovarjajo sindikalno svobodo in ki z marksizmom nimajo nič skupnega, kot so J. S. Z. in N. S. Z.

Seveda se vse te označbe naslanjajo le na vidne zunanosti, ker pri razglabljanju o vlogi te organizacije ni mogoče načenjati podrobnosti. Praktično delovanje najbolj osvetljuje primer iz meznega spora v tovarni „Titan“ v Kamniku junija t. l. — Delavstvo „Titana“ je po svojih strokovnih organizacijah J. S. Z. in S. M. R. J. (socialistični kovinarski sindikat) vložilo pri podjetju zahteve za zvišanje mezd in za plačane dopuste. Ker je te zahteve podjetje odklonilo kot previsoke, sta organizaciji v smislu uredbe o minimalnih mezdah zahtevali, od oblasti poravnalno razpravo, prej pa sta organizaciji dobili od delavstva pooblastila, da ne bi kje padel ožitek, da se nimata pravice pogajati. Pooblastilo je podpisalo 95% zaposlenega delavstva. Na drugi poravnalni razpravi na okrajnem načelstvu v Kamniku pa je referent D. Z. in predsednik Z. Z. D. g. Preželj prebral dopis svoje organizacije, v katerem obtožuje ta oba svobodna sindikata, da pripravljata v podjetju divjo stavko in napadalne oddelke, ki bodo pretepali stavkokaze in podobno. Dopis zahteva, naj pogajanjem prisostvuje tudi zastopnik Z. Z. D. Zastopnika J. S. Z. g. Rozman in S. M. R. J. g. Šovljanski sta te trditve odklonila kot denunciacije in izmišljotine ter predložila pismena pooblastila, iz katerih je razvidno, da zastopata večino delavstva. Ker se je referent D. Z. pooblastila branil priznati, sta izjavila, da sta ponovno pripravljena stopiti pred delavstvo, ki naj izjavi, komu daje pooblastilo, da ga zastopa. Razprava je bila prekinjena, nekaj dni na to pa se je vršil sestanek delavstva na dveh krajih; sestanka Z. Z. D. se je udeležilo 20 ljudi od 380 zaposlenih delavcev, ostalo delavstvo pa je na svojem shodu izreklo ponovno zaupanje svojim strokovnim organizacijam. — Vkljub temu je bil pri nadaljevanju pogajanj prisoten strokovni tajnik Z. Z. D. poleg g. Prežlja, ki je zastopal D. Z. Podjetje je pristalo le na 5% zvišanje plač, poudarjajoč, da so edino realne zahteve, ki jih postavlja Z. Z. D. Ker je bilo očividno, da podjetje zaradi ravnanja Z. Z. D. ne bo odnehalo, sta predlagala g. Rozman in Šovljanski, naj delavstvo samo odloči na shodu, ali to zvišanje sprejme ali ne. — Referent D. Z. je takoj nato zahteval, naj se obema tajnikoma ne dovoli govoriti, ker bi „uganjala demagogijo“. Na shodu res nista prišla strokovna tajnika do besede, delavstvo pa je najprej sporazum odbilo in šele po dolgem prigovarjanju, ko je bilo jasno, da je z nastopom Z. Z. D. situacija trenutno brezgledna, je to povišanje sprejelo (po „Delavski Pravici“ in „Delavcu“).

Primer tega meznega gibanja kaže, kako so delavske strokovne organizacije v tem novem položaju brez moči, ko nimajo zaslombe niti v svojem razrednem zastopstvu, na drugi strani jih na vsak korak ovira Z. Z. D., dasi imajo svobodne

strokovne organizacije za seboj ogromno večino organiziranega in neorganiziranega delavstva. Z izpremembo prvotnega načrta finančnega zakona je za sedaj neposredna nevarnost razpusta sindikatov odstranjena, dasi bi se dalo pooblastilo, da sme urejati odgovorni minister „društva s socialno političnimi cilji“, na različne načine tolmačiti. Na prošnjo pa je minister za socialno politiko izjavil, da se ta pooblastila ne nanašajo na delavske strokovne organizacije. Po tej izjavi lahko sodimo, da do radikalnejših izprememb v strokovnih organizacijah za sedaj še ne bo prišlo.

III.

Delavski sindikati so tipičen pojav kapitalistične epohe. Nastanejo v dobi, ko začne položaj delavstva predstavljati nek določen družaben program. V tej dobi zgodnjega kapitalizma, ki ga označuje neomejeno podjetnikovo izkoriščanje delovne sile, so se elementarno začele snovati koalicije delavstva, ki je čutilo potrebo po kolektivni obrambi. Prve koalicije so se večkrat borile proti podjetniku z zelo naivnimi sredstvi, ki so bila prej spontani izraz obupa in maščevanja kot pa borbe. Doba od začetka 19. stoletja poteka v znamenju iskanja najučinkovitejših oblik in sredstev delavske borbe.

Z železno logično kritiko in analizo kapitalizma, ki jo je podal Marx, je zraslo spoznanje o pomenu političnega boja in o povezanosti sindikalno ekonomske borbe v podjetjih z borbo proti kapitalističnemu izkoriščanju v celoti. Spontanost se je pričela umikati zavestnemu pojmovanju razrednega boja. S tem je tudi sindikalni pokret pridobil na svoji uspešnosti, dasi spontanost ni popolnoma izginila iz sindikalnega boja. Posluževali so se spontanih akcij zlasti anarho-sindikalisti, ki pa so po svetovni vojni mnogo izgubili na pomenu. V razrednem sindikalnem gibanju sta se pa izoblikovali dve teoriji; ena, ki vidi uspešnost razredne borbe v tesni povezanosti sindikalnega boja z organiziranim političnim bojem razredno zavednega delavstva in so ji sindikati le nižja oblika organiziranega boja dela proti kapitalu. Po drugi teoriji so sindikati sami sebi namen. Izboljšanje delavskega položaja in uspešnost sindikalizma je v strogi ločitvi med politično borbo delavskih strank in ekonomsko borbo sindikatov. To smer so zagovarjali reformistični sindikati.

Doba po svetovni vojni je dala delavstvu mnogo socialnih pridobitev, kar je razumljivo, saj je bil kapitalizem na vseh frontah v defenzivi. Socialne zakonodaje posameznih držav kažejo močen vpliv, ki so ga izvajali delavski pokreti na državno zakonodajo. V pogledu sindikatov je bila to doba sindikalnega liberalizma, ki je dovoljevala svobodo sindikalne akcije. Neenotnost v delavskih vrstah in težke borbe med pristaši reformistične in radikalne smeri v delavskem pokretu so delavstvu samemu mnogo škodovali.

Doba sindikalnega liberalizma se je končala z veliko gospodarsko krizo, ko so države pričele posegati po prisilnih ukrepih, da sanirajo po krizi ruinirano gospodarstvo. Ovira na tej poti je bila sindikalna svoboda, zato so šli vzporedno s tem ukrepi, ki so omejevali svobodo sindikalne akcije. Zgrešenost reformistične sindikalne teorije je prišla do popolnega izraza. Kjer so se sindikati pred nevarnostjo razpusta skušali umakniti v še večjo apolitičnost, so kapitulirali brez vsakega odpora. Naj omenim samo primer Nemčije. Nemški sindikati so bili znani kot najmočnejši, z veliko tradicijo in ogromnim organizacijskim aparatom. Po letu 1930. je zanje bila edina možnost, da upostavijo enotnost v delavskih vrstah in da povežejo svojo sindikalno akcijo tesno s politično akcijo. Mesto tega so se sindikati skušali rešiti v še večjo nepolitičnost in se omejili celo nasproti socialno-demokratski stranki. To jim ni pomagalo in so nekaj mesecev po nastopu nacionalsocialističnega režima doživeli razpust. Podobna usoda je pred tem doletela sindi-

kate v Italiji, leta 1934. pa v Avstriji. Tendence omejitve sindikalne svobode se kažejo danes v vseh avtoritarnih in polavtoritarnih državah.

V Franciji je bila neenotnost med delavstvom spričo nevarnosti fašizma odstranjena. Leta 1934. sklenjeni akcijski enotnosti med obema delavskima strankama je sledila leta 1935. popolna enotnost v sindikalnem pokretu, ko je bil sklenjen sporazum med reformistično C. G. T. in radikalno C. G. T. U. Ta sindikalna enotnost je bila eden bistvenih elementov pri snovanju ljudske fronte. Posledice so bile poleg političnih tudi socialne in ekonomske pridobitve delavstva. Te pridobitve je delavstvo v letu 1938. zopet v marsičem izgubilo. Toda vkljub temu predstavlja francosko delavstvo še vedno močno armado, s katero bo morala vsaka francoska vlada računati.

Ves razvoj sindikalnega pokreta v tej zadnji fazi kaže, da so objektivni pogoji za razvoj pri tem stanju kapitalističnega gospodarstva, ki tirja avtoritarne režime in politično nesvobodo, mnogo neugodnejši kot kdaj poprej. Naravna in edino mogoča obramba proti temu je težnja po enotnosti vsega delavstva. Cepitev delavskih vrst je samo objektivna podpora vsem tistim stremljenjem, ki žele razbiti delavsko gibanje. Vprašanje enotnosti bodo morali sindikati brezpogojno rešiti in sicer v nacionalnem kot v internacionalnem obsegu, kajti delavska fronta ni samo velike važnosti za izboljšanje ekonomskega položaja delavstva, temveč je danes še mnogo večjega političnega pomena.

Vodopivec Vlado.

Kritika

Dr. France Mesesnel: Janez in Jurij Šubic. Ljubljana 1939. Izdanje Narodne Galerije. Založba „Ivan Grohar“. Str. 258, slik 135 in 17 prilog (16 v barvah).

Po mnogih objavljenih predštudijah in po dolgotrajnem internem delu imamo sedaj rezultate tega raziskovanja pred seboj. Navidez preprosta knjiga skriva v sebi toliko dragocenih podrobnosti, nanizanih drugo poleg druge, da sestavlja zanimivo, živo in čitljivo monografijo obeh slovenskih slikarjev. Pisatelj, slovenski umetnostni zgodovinar, je praktično prikazal primer, kako je treba pisati monografije, da so dostopne poleg redkim posvečencem tudi vsem ostalim čitateljem, ki se za našo umetnost in našo preteklost zanimajo, in da poleg tega niso suhoparne ali prenatrpane z nepotrebnim balastom. Naloga, ki si jo je stavil, ni bila lahka: slediti in raziskavati delo dveh osebnosti, ki imata sicer skupen izvor, ki pa delujeta v različnih krajih raznih dežel. Slediti je moral njunemu življenju in razvoju, ugotavljati tuje vplive in naposled določiti mesto enemu kot drugemu v slovenski umetnosti. Mnogotera je bila naloga in priznati moramo, da jo je avtor nad vse zadovoljivo rešil. Vsa vprašanja in vsi problemi najdejo rešitev tudi že priobčeno. Pri vsej stvari bi imeli pripomniti le to, da bi bilo na koncu knjige gotovo potreben seznam njunih del, urejen po kronološkem redu, obenem s krajem nahajališča, zaradi lažje preglednosti in večje praktične uporabnosti knjige, česar pač seznam reprodukcij popolnoma nadomestiti ne more. Navadno je tudi tak seznam priobčenih slik na koncu knjige, med ostalimi seznamami in kazali, ker v začetku ne daje dovolj lepega vtisa urejenosti knjige. Toda vse to so malenkostne opombe v primeri z resnično vrednostjo Mesesnelove knjige.

Izmed važnejših imen v slovenskem slikarstvu ne moremo prezreti važnosti dela obeh bratov Šubicev. Po dolgem zatišju in delovanju manjše kvalitete, po pobaročnih slikarjih se pojavita oba brata, Janez in Jurij, in začneta novo dobo naše umetnosti, ki traja potem neprestano do impresionistov. Slovenska umetnost